

8. Назаренко Л.О. Оцінювання конкурентоспроможності закусочних овочевих консервів / Л.О. Назаренко, В.О. Назаренко // Обладнання та технології харчових виробництв. – Донецьк: ДонНУЕТ. – 2011. – Вип. 26. – С. 416 – 421.
9. ГОСТ 13799-81 Продукция плодовая, ягодная, овощная и грибная консервированная. Упаковка, маркировка, транспортирование, хранение. – М.: Стандартиформ. – 1981. – 12 с.
10. ДСТУ 3797-98 Консерви. Ікра овочева. Технічні умови. – К.: Держстандарт України. – 1998. – 14 с.

УДК 620.2-035.63/64:006.063

ГАРМОНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ВИРОБНИЦТВА ТА ОБІГУ ОРГАНІЧНИХ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

Оносова І.А., канд. економ. наук, доцент, Шевчук Т.О., аспірант

Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, м. Донецьк

У статті наведено досвід міжнародного технічного регулювання щодо виробництва органічної продукції. Виявлено проблеми запровадження органічного виробництва в Україні, розглянуто вимоги до інспектування та сертифікації продукції органічного агровиробництва, обґрунтовано необхідність запровадження гармонізованої системи законодавчої та нормативно-технічної підтримки функціонування ринку органічних продуктів в Україні.

The article provides experience in international technical regulation on organic production. The problems implementing organic production in Ukraine, considered the requirements for inspection and certification of organic agricultural production, the necessity of introducing harmonized legislative and regulatory support for the functioning of the market of organic products in Ukraine.

Ключові слова: органічне виробництво, органічна продукція, сертифікація, маркування.

Сучасний розвиток продовольчого ринку демонструє тенденції щодо переорієнтації від традиційного виробництва харчових продуктів у бік екоорієнтованого. Традиційна система виробництва продовольчої сировини не відповідає вимогам раціонального землекористування, яке має негативний вплив на якість продовольства. Тому виникає необхідність упровадження альтернативних систем виробництва харчової продукції. І саме органічне виробництво можна розглядати як альтернативну систему, яка забезпечує ефективний розвиток агровиробництва, поєднуючи його із охороною навколишнього середовища. Крім того, в умовах європейської орієнтації України і прагнення вступу до ЄС, необхідною умовою стає створення іміджу країни як гаранта виробництва безпечного продовольства.

Метою статті є теоретичне обґрунтування необхідності гармонізації системи технічного регулювання ринку органічних продуктів в Україні.

Проблема використання терміну органічне виробництво пояснюється відсутністю універсального прийнятого терміну органічного виробництва в усьому світі, зокрема і в Україні. Існуючі відмінності виникають у залежності від мовних відмінностей. Еквівалентними англійськими термінами органічного виробництва («organic» виступають «біологічне» («biological») та екологічне («ecological»). В Україні відповідно до проекту Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», використовується термін органічне виробництво. Крім того, також широкоживаним терміном в Україні для позначення екологічних орієнтованих виробництв, зокрема і органічного є дефініція «альтернативне землеробство».

Вимоги щодо ведення органічного сільського господарства ґрунтуються на вимогах міжнародних (базові стандарти IFOAM відносно органічного виробництва та переробки) та європейських (Постановою Ради (ЄС) № 834/2007 стосовно органічного виробництва та маркування органічних продуктів, Кодекс Аліментаріус. Органічні харчові продукти) спільна програма підрозділів ООН – ФАО і ВОЗ із стандартів на харчові продукти) стандартах. На основі цих стандартів створюються державні норми і правила органічного виробництва продуктів харчування.

За визначенням Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) «Органічне сільське господарство – виробнича система, що підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Воно залежить від екологічних процесів, біологічної різноманітності та природних циклів, характерних для місцевих умов, при цьому уникається використання шкідливих ресурсів, які викликають несприятливі наслідки. Органічне сільське господарство поєднує в собі традиції, нововведення та науку з метою по-

кращення стану навколишнього середовища та сприяння розвитку справедливих взаємовідносин і належного рівня життя для всього вище зазначеного». У цілому – це цілісний системний підхід, заснований на багатьох процесах, що сприяють сталості екосистеми, безпечності харчових продуктів, добробуту тварин і соціальної справедливості [1].

Згідно з європейським стандартом щодо органічного виробництва, Постановою Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року, органічне виробництво – це цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики з огляду на збереження довкілля, рівень біологічного різноманіття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання (добробуту) тварин та метод виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених із використанням речовин та процесів природного походження [2].

Відповідно до стандарту «Кодекс Аліментаріус. Органічні харчові продукти», органічне сільське господарство – це єдина система управління виробництвом, що дає можливість підтримувати і покращувати санітарний стан агроекосистеми, в тому числі біорізноманіття, біологічний кругообіг і біологічну активність ґрунту [3].

Відповідно до вищезазначених термінів органічна продукція – це перш за все органічний спосіб її виробництва, який ґрунтується на загальноприйнятих правилах (стандартах) органічного виробництва, а виробництво пройшло процедуру сертифікації у встановленому порядку.

Органічною продукцією може називатися тільки продукція, при виробництві якої:

- у рослинництві заборонено використання отрутохімікатів для боротьби з бур'янами, шкідниками й хворобами рослин, а також мінеральні добрива синтетичного походження. При цьому захист рослин здійснюється переважно препаратами натурального походження, а для живлення ґрунту й рослин використовуються органічні добрива (перелік дозволених препаратів та органічних добрив зазначається у стандартах органічного виробництва);

- заборонено використання ГМО;

- у тваринництві не дозволяється використовувати гормони й антибіотики, стимулятори росту, а для лікування тварин використовуються профілактичні засоби й гомеопатичні препарати.

Національний план дій із охорони навколишнього природного середовища України на 2011-2015 роки від 25.05.2011 р. № 577-р регулює створення умов для широкого впровадження екоорієнтованих та органічних технологій ведення сільського господарства та досягнення у 2020 р. їхнього використання до 50 % від базового рівня [4].

Так, офіційні статистичні огляди IFOAM підтверджують, що якщо на початок 2003 р. в Україні було зареєстровано 31 господарство що отримало статус «органічного», то в 2012 р. нараховувалось вже 164 сертифікованих органічних господарства, а загальна площа сертифікованих органічних сільськогосподарських земель склала 278 800 га. У таблиці 1 наведено динаміку зростання площ органічних сільськогосподарських угідь та кількість органічних господарств в Україні.

Таблиця 1 – Загальна площа органічних сільськогосподарських угідь та кількість органічних господарств в Україні, 2003 – 2012 рр.

Роки	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Площа, га	239542	240000	241980	242034	249872	269984	270193	270226	270320	278800
Кількість господарств	69	70	72	80	92	118	121	142	155	164

Найбільша сконцентрованість українських органічних господарств має місце у Закарпатській, Херсонській, Одеській, Полтавській, Вінницькій, Львівській, Тернопільській, Житомирській областях. Українські сертифіковані органічні господарства мають різний розмір – від кількох гектарів, як і в більшості країн Європи, до понад десяти тисяч гектарів ріллі.

Однак вельми повільний розвиток органічного господарства в Україні спричинюється перш за все недосконалістю, незавершеністю, нееквівалентністю законодавчої та нормативно-правової бази, яка б чітко окреслила державну політику у сфері органічного виробництва, створила умови для законодавчого визнання та захисту органічних продуктів, формування національної системи сертифікації, затвердження правил, стандартів і чіткої, ефективної системи державної підтримки та стимулювання розвитку органічного виробництва.

Варто зазначити, що ухвалений Верховною Радою України 21 квітня 2011 року Закон «Про органічне виробництво», визначав правові, економічні, соціальні та організаційні основи ведення органічного сільського господарства, вимоги щодо вирощування, виробництва, перероблення, сертифікації, етикетування, перевезення, зберігання та реалізації органічної продукції та сировини, був відхилений 20 травня 2011 р. Президентом України В.Ф.Януковичем. Тому до цього часу в Україні загалом відсутнє законодавче регулювання діяльності виробників органічної продукції.

Прийняття Закону є одним із першочергових і актуальних завдань для України, адже дасть змогу запровадити розробку пакета нормативно-правових актів, формування власної законодавчої бази у сфері органічного виробництва відповідно до європейського рівня, створення правового поля для рівнозначного функціонування всіх суб'єктів господарювання органічного напрямку, та унеможливлення виробництва та поширення «псевдо-органічної» продукції на українському ринку [5].

Необхідною умовою функціонування ринку органічної продукції виступає гарантійна система, що включає в себе певні стандарти та установи з інспекції та сертифікації. Ця система має на меті забезпечення відповідності органічним стандартам усього процесу аграрного виробництва та переробки сільськогосподарської сировини до рівня кінцевої продукції включно з її упаковкою та маркуванням. Сертифікація органічної продукції спрямована на методи й засоби як сільськогосподарського виробництва, так і переробки сировини, виготовлення харчових продуктів та їхньої доставки до споживача.

В Україні поки що не існує жодного вітчизняного офіційного нормативного акту, який би регулював органічне виробництво. Відповідно, вітчизняні виробники проходять процедуру органічної сертифікації свого виробництва за чинними міжнародними стандартами, частіше за все – це норми Європейського Союзу.

Необхідною умовою для підтвердження статусу виробника органічної продукції, виступає процедура сертифікації на відповідність вимогам органічних стандартів. Але слід зауважити, що процес органічного виробництва піддається системному контролю (контроль якості насіння, оцінка технології виготовлення), а не тільки оцінюванню кінцевого продукту.

Провідну роль у формуванні стандартів та міжнародній акредитації установ, що займаються сертифікацією органічної продукції на відповідність цим стандартам, відіграє Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) – міжнародна неурядова організація, що поєднує понад 700 активних організацій-учасників у близько 110 країнах світу. IFOAM здійснює оцінку сертифікаційних установ на врахування ними зазначених базових стандартів, використовуючи для цього розроблений нею «Акредитаційний критерій IFOAM».

Базові стандарти IFOAM фактично виконують функцію «стандартів для стандартів», дозволяючи різні варіації, і тому покладені в основу багатьох стандартів, зокрема Директиви ЄС №834/2007[6].

Сертифікацію щодо підтвердження статусу органічних продуктів здійснюють відповідно до вимог стандартів органічного виробництва. На сьогодні виділяють три головні групи стандартів: міжнародні приватні або міжурядові рамочні стандарти (базові стандарти IFOAM, стандарти на харчові продукти – Комісія «Кодекс Аліментаріус» – «Кодекс Аліментаріус. Органічні харчові продукти»), основоположні стандарти або Директиви (Постанови Ради Європейського Союзу або Регламенти Комісії Європейського Союзу, американська національна органічна програма – NOP (National Organic Program), JAS (Japanese Agricultural Standard) – Японський стандарт якості сільськогосподарської продукції, до складу якого входить «особливий стандарт» щодо виробництва і переробки органічної продукції та інші), приватні стандарти органічного виробництва (Demeter, Naturland, Bioland, Ecoland, Biokreis, Ecovin (Німеччина); Soil Association (Великобританія); Bio Suisse (Швейцарія), Bio Austria, Austria Bio Garantie (Австрія), KRAV (Швеція), БІОЛан (Україна) та інші).

Залежно від того, на які ринки виходять ті чи ті оператори органічної продукції, вони самі обирають стандарт, відповідно до якого буде здійснюватися сертифікація. Так, якщо продукція орієнтована на американський ринок, доцільно проходити сертифікацію до вимог американської національної органічної програми – NOP, якщо на європейський – Директиви ЄС №834/2007.

Наявні відмінності у нормативному регулюванні органічного агровиробництва та системах оцінювання відповідності різних країн, створюють технічні бар'єри та стримують зростання світового ринку органічної продукції.

Програма акредитації сертифікаційних установ, яку здійснює IFOAM, дозволяє досягти міжнародної гармонізації базових вимог до органічної продукції. Разом з тим, споживач залишається ключовою особою ринку і лише він може визначати, яким конкретним стандартам органічної продукції він віддає перевагу, і тільки він може приймати рішення, якій саме сертифікації довіряють [6].

Також невід'ємною умовою належного функціонування ринку органічної продукції виступає маркування. Основною метою маркування харчових продуктів є забезпечення оптимального рівня інформованості всіх зацікавлених сторін у процесі купівлі-продажу. Сучасне ставлення споживачів до здорового

харчування обумовлює значне зростання уваги та вимог до інформації та щодо параметрів безпеки (відсутності ГМО, штучних фарбників, консервантів тощо). При цьому в Україні остаточно невизначеними залишаються механізми та основні принципи маркування продукції органічного агровиробництва. Дослідження показали, що на українському ринку присутні харчові продукти, які мають позначки біо- або органік. При цьому заявлені властивості не підтверджені ніякими органами із сертифікації або нотифікації. Таке ненормативне використання термінів призводить до дискредитації виробників і продукції та введення в оману споживачів, а також реалізації фальсифікованих харчових продуктів на продовольчому ринку України [7]. Окрім того, для підтвердження органічного статусу продукції на маркуванні повинні бути зазначені органічні знаки і символи, які затверджуються на рівні держави (табл. 2).

Таблиця 2 – Логотипи маркування органічної продукції

Країна	Знак маркування
Країни ЄС	
Німеччина	
Франція	
Великобританія	
США	
Канада	
Японія	
Україна	

Вищенаведені знаки можуть знаходитися на етикетці тільки у випадку, якщо не менше 95 % продукту отримано відповідно до вимог органічного законодавства.

Українським органом із сертифікації продукції органічного виробництва виступає кампанія Органік стандарт, що встановлює відповідність органічного виробництва в Україні за стандартами ЄС (включена в перелік контролювальних органів, що визнані Європейською Комісією). Органік Стандарт має реєстраційний номер UA-BIO-108, який має бути нанесений на маркування продукції. Органом оцінки відповідності органічного агровиробництва є також міжнародна Громадська Асоціація «БІОЛан Україна».

Таким чином, органічні пріоритети є передумовою сучасного розвитку системи виробництва безпечного продовольства і однією із умов євроінтеграції України. Цей факт потребує від України створення системи технічного регулювання виробництва, обігу, споживання та утилізації таких харчових продуктів. Тому нагальна потреба для України – це затвердження закону щодо органічного виробництва, на ґрунті якого можна буде будувати національну нормативно-правову базу щодо питань виробництва, формування якості та безпеки органічної продукції.

Перспективою подальших досліджень є гармонізація системи аналітичної і нормативної підтримки виробництва, обігу та реалізації органічних харчових продуктів, розробка методів ідентифікації та підтвердження відповідності такої продукції встановленим вимогам.

Література

1. The IFOAM standart for organic production [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ifoam.org/growing_organic/definitions/sdhw/pdf/DOA_Ukrainian.pdf
2. Довідник стандартів ЄС щодо регулювання органічного виробництва та маркування органічних продуктів. – Кн. 1. / За ред. Є. Милованова, С. Мельника, О. Демидова [та ін.]. – Л.: ЛА «Піраміда», Федерація органічного руху України, 2008. – 204 с.
3. Кодекс Алиментариус. Органические пищевые продукты / Пер. с англ.; ФАО, ВОЗ. – М.: Весь Мир, 2006. – 72 с.

4. 2011-2015 pp. від 25.05.2011 р. №577-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.menr.gov.ua/media/files/Articles/Diyalnist/Ekologichniy_kontrol/Ekologichna_poliyika/PR_Ro_zporyadjenya_KMU_NacPIDiy_301210.doc.
5. Органік в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>
6. Правила для виробників сертифікованої органічної продукції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-44-34>
7. Берлач Н.А. Організаційно-правове забезпечення маркування органічної сільськогосподарської продукції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Chkup/2010_2/130.pdf

УДК 663.951

ВСТАНОВЛЕННЯ ГАТУНКУ ЧАЮ ЗЕЛЕНОГО ЗА КРИТЕРІЯМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Кунділовська Т.А., канд. техн. наук, доцент, Брусенська Г.І., викладач
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

У статті обґрунтовано необхідність проведення кваліметричної ідентифікації імпортованого чаю зеленого байхового. Визначено критерії ідентифікації, що використовуються з метою встановлення гатунку чаю зеленого.

The article substantiates the necessity of qualimetric identification for imported Lapsany green tea. The criteria of identification used to establish the brand of green tea.

Ключові слова: чай зелений байховий, гатунки, ідентифікація, критерії, сенсорний аналіз, фенольні сполуки.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Споживання чаю як одного із найбільш розповсюджених тонізуючих напоїв залишається в Україні стабільно високим. Значно розширюється асортимент чайної продукції, збільшується використання нових видів рослинних компонентів, які доповнюють основну сировину. Все більшим попитом користується чай зелений, який містить природні антиокиснювачі (кверцетин, рутин, катехіни та ін.), фенолокарбонові кислоти, аскорбінову кислоту тощо, відрізняється високими смаковими характеристиками, вишуканим ароматом.

Висока вартість кращих сортів зеленого чаю, обмеженість його вирощування створюють передумови для численних способів фальсифікації, визначають необхідність контролю не тільки параметрів безпечності та якості, але й ідентифікації чаю за гатунком, походженням тощо.

Проте чай зелений байховий, який надходить із Китаю, Шрі-Ланки до України, не містить інформації щодо гатунку на упаковці, що не дозволяє об'єктивно ідентифікувати товар й виключити можливість його фальсифікації, та потребує надійного експертного оцінювання.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Аналіз джерел літератури свідчить про актуальність серед дослідників і практиків проблеми ідентифікації смакових товарів, зокрема чаю, з використанням сучасних аналітичних методів. Проблемам ідентифікаційної експертизи продовольчих товарів присвячують наукові праці Н. Притульська, Н. Орлова, В. Малигіна, Л. Елісеєва, М. Положишнікова, М. Ніколаєва, В. Поздняковський, Т. Родіна та інші вчені.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відповідність фактичного товарного гатунку чаю даним маркування встановлюють при проведенні кваліметричної ідентифікації за органолептичними показниками якості товару. Перевагами органолептичного методу є простота, доступність, швидкість визначення показників, комплексний характер оцінки окремих властивостей. Проте недоліком є суб'єктивність оцінок, описовий або відносний характер результатів.

Вирішити проблему об'єктивності дозволяє визначення фізико-хімічних показників (масова частка кофеїну, танину та загальний вміст поліфенольних сполук) як характеристичних показників якості зеленого чаю.

Постановка завдання. Метою роботи є проведення комплексної ідентифікаційної оцінки чаю зеленого байхового для встановлення гатунку за органолептичними та фізико-хімічними показниками, що є ідентифікаційними критеріями.